

Přehled pozorovaných objektů

Cladonia rangiferina (dutohlávka sobí) - keříčkovitá stélka s podecií

Pseudevernia furfuracea (větvičník slívový) - izidie

Usnea sp. (provazovka) - keříčkovitá stélka, apothecia

Hypogymnia physodes (terčovka bublinatá) - lupenitá stélka, rtovité
sorály se sorediemi

Xanthoria parietina (terčník zední) - lupenitá stélka, apothecia

Peltigera sp. (hávnatka) - lupenitá stélka, rhiziny, izidie

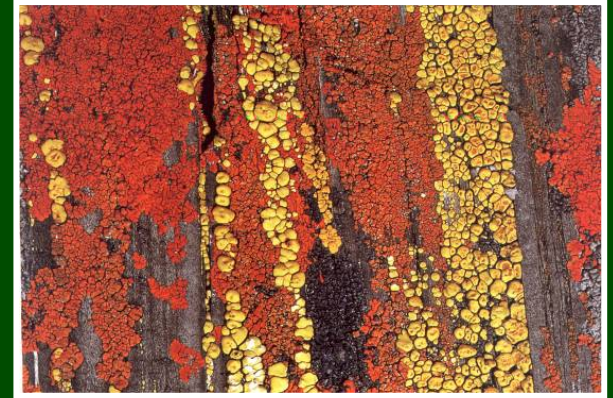
Cladonia fimbriata (dutohlávka třásnitá) - dimorfická stélka, podecia

Baeomyces sp. (malohubka) - apothecia

Rhizocarpon geographicum (mapovník zeměpisný) - korovitá stélka,
apothecia

Graphis scripta (čárnička psaná) - korovitá stélka, hysterothecia

POMOCNÉ ODDĚLENÍ: Lichenes

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA LICHENIZOVANÝCH HUB

- komplexní složené organismy – mykobiont (houba) a fotobiont (řasa, sinice)
- ekologická (nikoliv taxonomická) skupina lišejníků, respektive lichenizovaných hub, je začleňována do systému hub podle výraznějšího mykobionta
- asi v 97 % se na stavbě lišejníků podílejí vřeckovýtrusé houby (tř. Lecanoromycetes a tř. Chaetothyriomycetes), ve 3% pak stopkovýtrusé houby (tř. Agaricomycetes)

- pionýrské organizmy, ekologicky významné především v extrémních biotopech a ekosystémech (vysokohoří, polární oblasti, pouště apod.), jedinečné bioindikační vlastnosti
- z ČR dosud známo asi 1400 druhů lišejníků (včetně řady dnes již vyhynulých), celosvětově přibližně 15 tisíc druhů

stavba stélky - podle anatomie rozlišujeme dva typy:

A) stélka homeomerická - buňky fotobionta a vlákna mykobionta volně rozptýleny mezi sebou

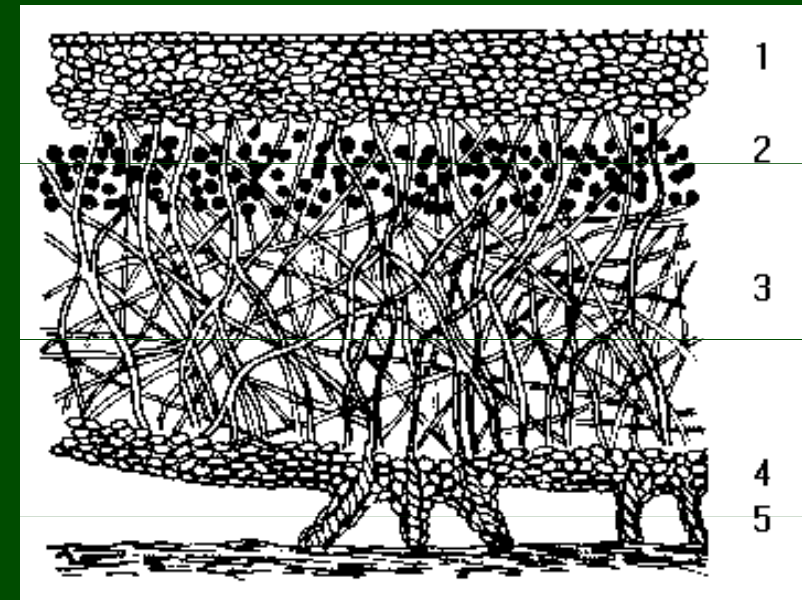
B) stélka heteromerická (tvar určuje mykobiont) - diferencovaná na jednotlivé vrstvy:

(1) svrchní kůra tvořená obvykle pseudoparenchymem mykobionta

(2) řasová (gonidiová) vrstva - buňky fotobionta, mezi nimi řídce hyfy

(3) dřevná vrstva obsahuje pouze rozvolněná vlákna mykobionta

případně je u některých vytvořena **spodní kůra (4)** stejné stavby jako svrchní, může být opatřena kořínkovitými útvary - **rhizinami (5)**

dělení typů heteromerických stélek podle morfologie:

- **korovitá** - celou svou plochou přirostlá na substrát, (nebo do něj vrostlá), obvykle chybí spodní kůra
- **lupenitá** - je takéž ploše rozložená, ale k podkladu přirůstá jen některými místy, na spodní straně stélky bývají vytvořeny tzv. rhiziny - "kořenující" svazky hyf vrůstající do substrátu
- **keříčkovitá** - v kontaktu se substrátem jen svojí "bází", je vystoupavá nebo naopak visící ("vousatá" u epifytických druhů), je charakteristická radiální stavbou

přechodným typem je stélka **dimorfická** - část stélky je lupenitá (thallus horizontalis) a část keříčkovitě vystoupavá (thallus verticalis)

podecia (kmínky) - thalli verticali, spojené s tvorbou plodnic (např. u dutohlávek)

pohlavní rozmnožování: jen mykobiont

nepohlavní rozmnožování

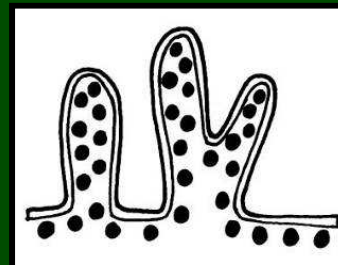
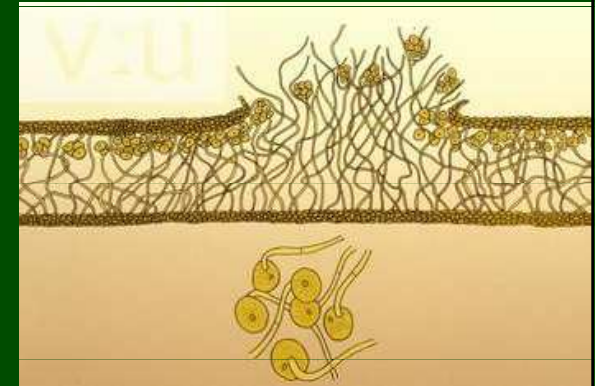
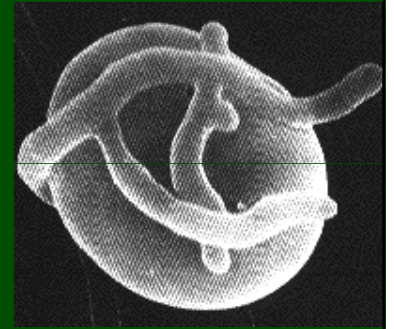
společné šíření obou složek

- **fragmentace** stélky a růst nových stélek z úlomků

- **soredie:** mikroskopické částičky stélky tvořící se na povrchu, obsahující buňky fotobionta propletené hyfami houby => jejich odlomení od stélky vede k šíření

sorály - specifická místa tvorby soredií

- **isidie** - výrůstky z povrchu stélky, v nichž je zachována heteromerická stavba všech tří vrstev, taktéž šíření odlomením

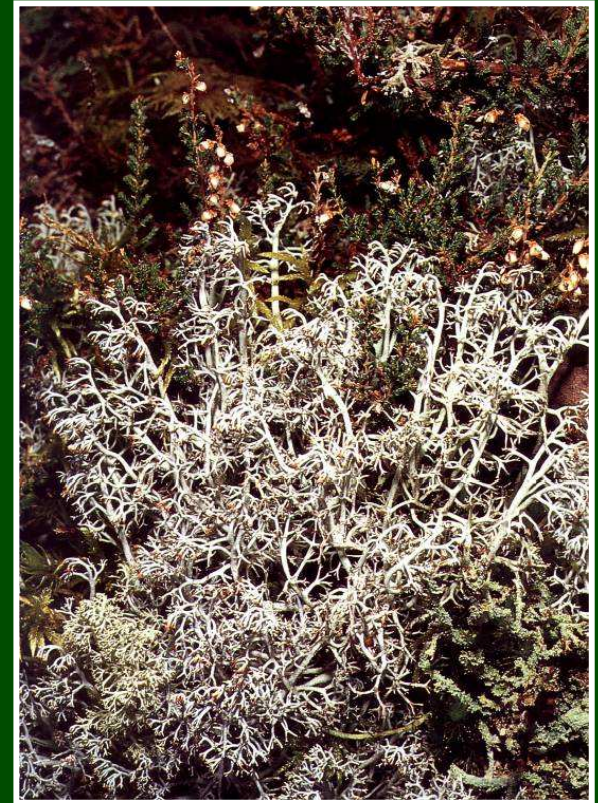

Cladonia rangiferina – dutohlávka sobí

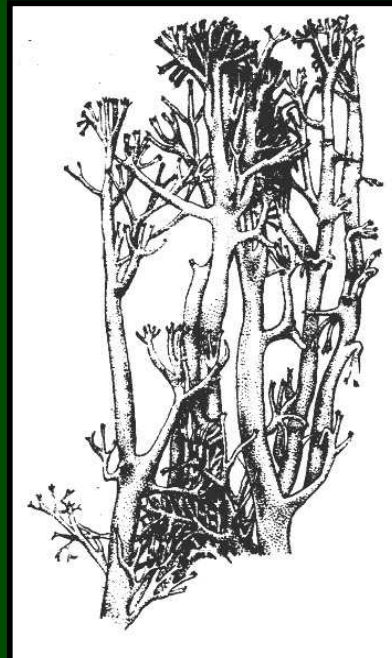
(herbářová položka)

Dutohlávka sobí je řazena do podrodu *Cladina*, charakterizovaného vzpřímenou keříčkovitou stélkou bez šupin a s povrhem kmínků (podécií) bez korové vrstvy.

Výskyt: na kyselých půdách, v borech, na vřesovištích, rašeliništích, pastvinách, kamenných sutích i lesnatých stráních; častý druh.

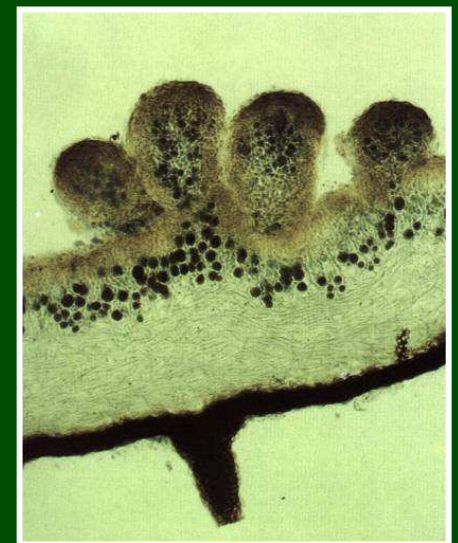
Kmínky šedé, popelavé až bělavé, koncové větévky jednostranně převislé.

Pseudevernia furfuracea – terčovka otrubčitá (herbářová položka)

Schéma a fotografie příčného řezu stélkou s izídiemi (tmavé kulovité útvary jsou buňky fotobionta).

Celkový vzhled terčovky; střední část stélky (tmavší zbarvení) hustě pokrývají nápadné válcovité izídie.

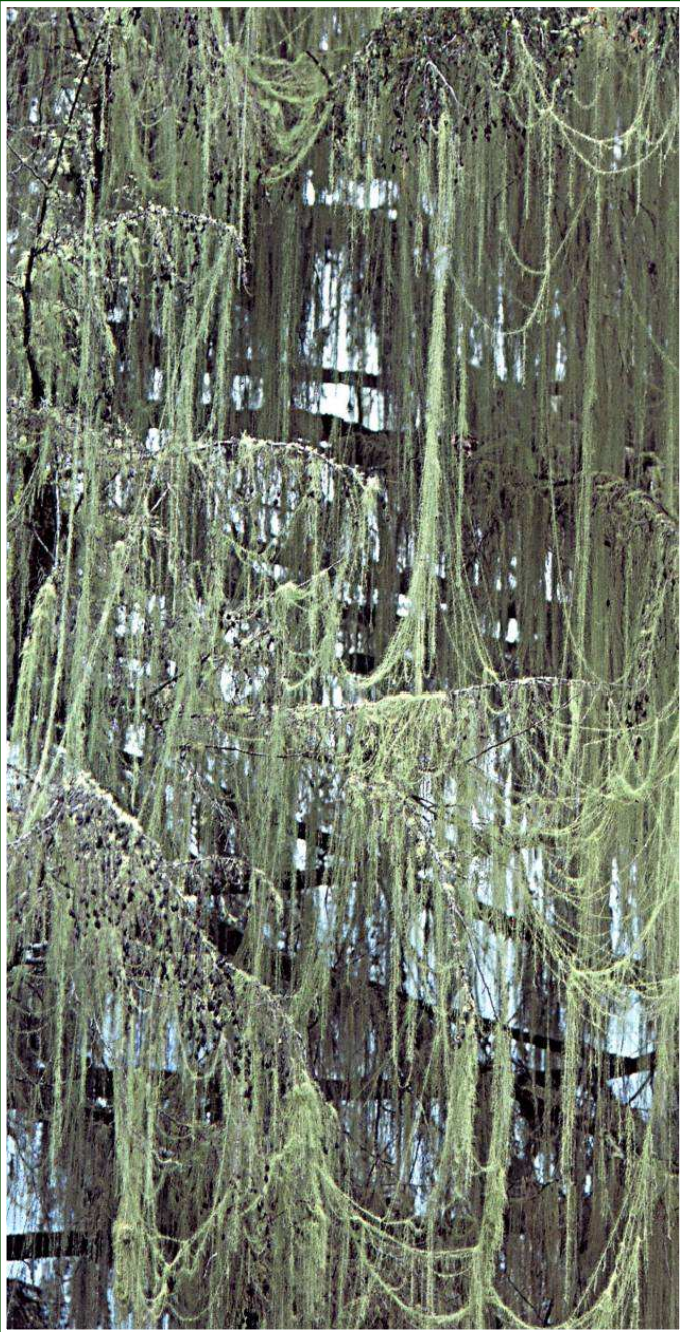

Keříčkovitý lišejník se šedivou stélkou (na rubu alespoň při bázi sazově černou); velmi variabilní druh.

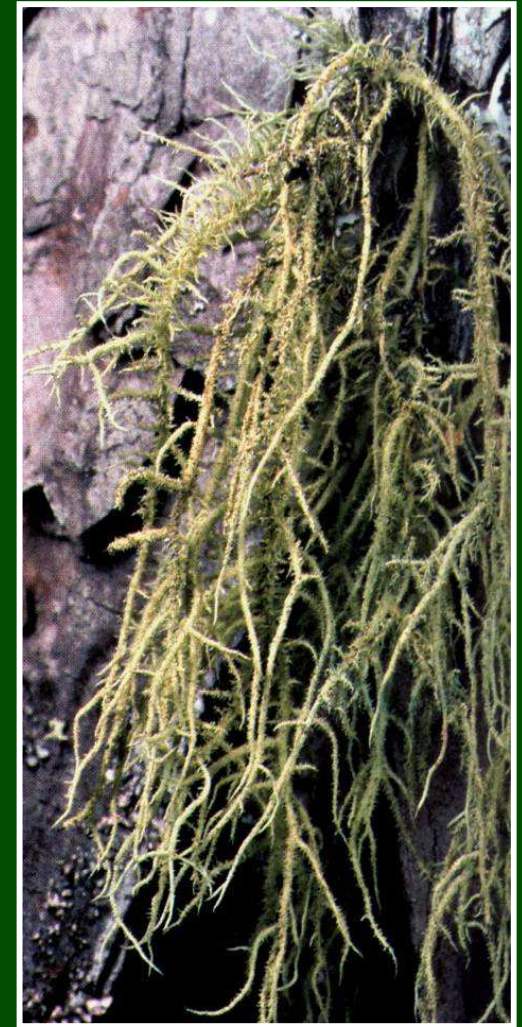
Výskyt: epifyt, hojný především ve vyšších polohách na kyselých substrátech (např. smrk, bříza).

Usnea sp. – provazovka (herbářová položka)

Epifyticky rostoucí keříčko-
vitě stélky řady druhů pro-
vazovek mohou být i velmi
dlouhé (např. druh *Usnea*
longissima, nalezený v ČR
naposledy na Šumavě
v polovině 19. století, dosa-
huje až několika metrů dél-
ky!) a mohou zejména v hor-
ských oblastech bez výraz-
ného znečištění ovzduší
vytvářet na větvích stromů
i souvislé a nepřehlédnutel-
né „záclonovité“ porosty.

Usnea hirta – provazovka srstnatá; příklad
zpravidla poněkud drobnějšího druhu provazovky,
který se velmi pozvolna v současné době navrácí
na původní stanoviště.

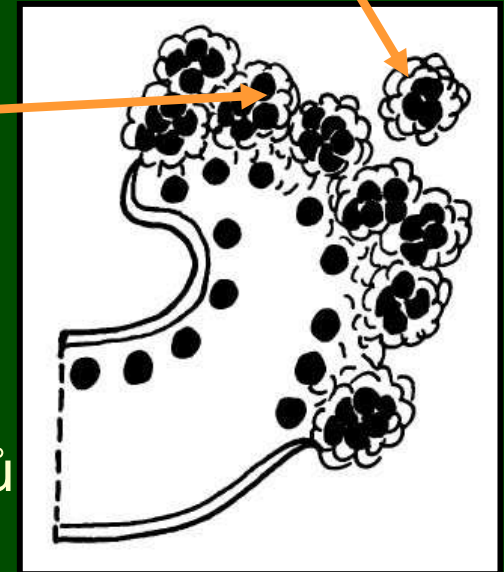

Hypogymnia physodes – terčovka bublinatá (herbářová položka)

Rtovité sorály jsou charakteristické pro vzhůru ohrnuté okraje laloků stélek. Na okrajích laloků možno pozorovat též drobné, četné pyknidy.

soredie

Výskyt: jeden z nejběžnějších epifytických lišejníků s lupenitou stélkou (méně často roste též epiliticky); relativně toxitolerantní vůči mírnému znečištění ovzduší.

Xanthoria parietina – terčník zední (herbářová položka)

Lupenitá stélka s lekanorovitým typem apothecií; žluté zbarvení je způsobeno antraquinony.

Výskyt: epifyticky na dřevě, zvláště na stromech podél komunikací, dřevě či epilitticky na skalách; častý nitrofilní druh.

Peltigera aphthosa – hávnatka bradavičnatá

(trvalý preparát, herbářová položka)

Živě jablkově zelené zbarvení stélky tohoto druhu způsobeno hlavním symbiontem – zelenou kokální řasou. Většina hávnatek však obsahuje jediného symbionta sinici *Nostoc* a jejich stélky jsou proto za vlhka modrošedé.

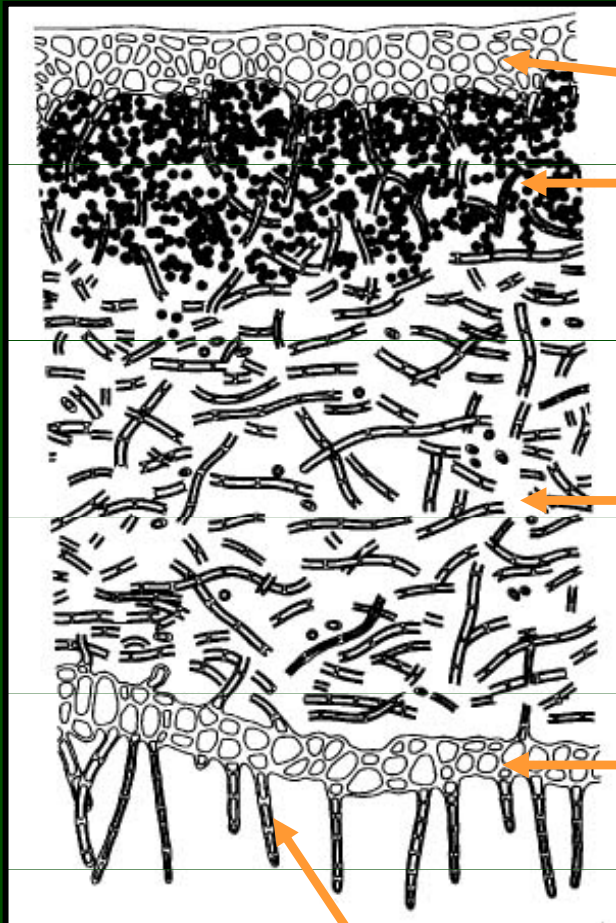
bradavičnatá cefalodia na povrchu stélky s druhým symbiontem (*Nostoc*)

Výskyt: travnatá vlhká místa v lesích, často porůstá mechy; podobně jako řada dalších druhů tohoto rodu dnes vzácná.

Příčný řez heteromerickou stélkou (*Peltigera aphthosa*)

Obecné schéma příčného řezu heteromerickou stélkou

Fotografie příčného řezu stélkou *Peltigera aphthosa*

svrchní korová vrstva (epidermis)

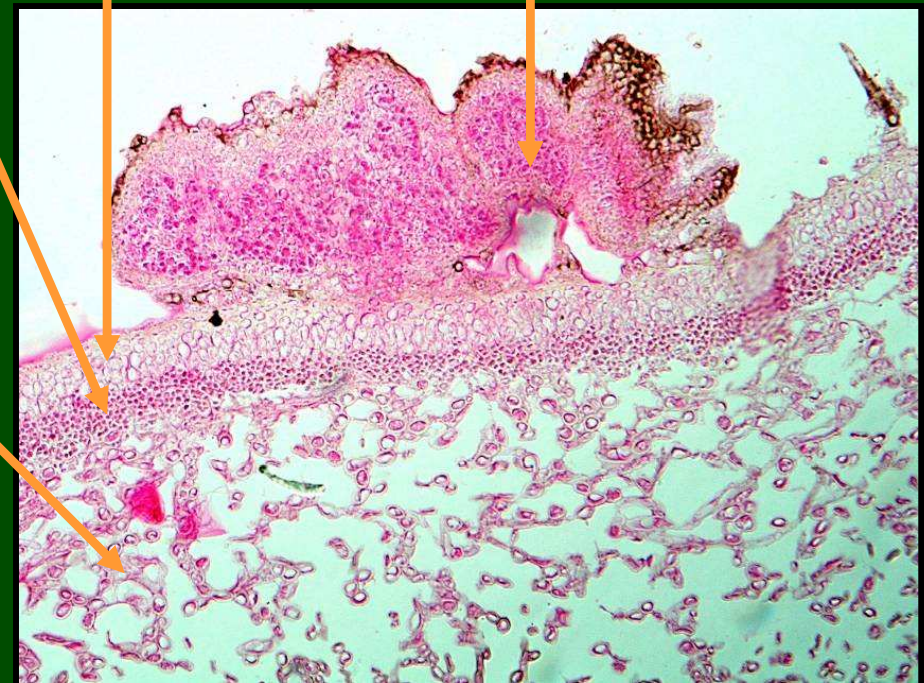
gonidiová vrstva (fotobiont)

dřeňová vrstva

spodní korová vrstva (u rodu *Peltigera* není spodní kůra vyvinuta!)

rhiziny

cefalodium (Nostoc)

Cladonia fimbriata – dutohlávka třásnitá

(herbářová položka)

Podrod *Cladonia* je charakterizován tzv. dimorfickou stélkou; vyvíjejí se různě tvarované duté kmínky (podécia) a bazální přízemní šupiny.

Druh *Cladonia fimbriata* má kmínky na vrcholu pohárkovitě rozšířené a jejich povrch je sorediózní.

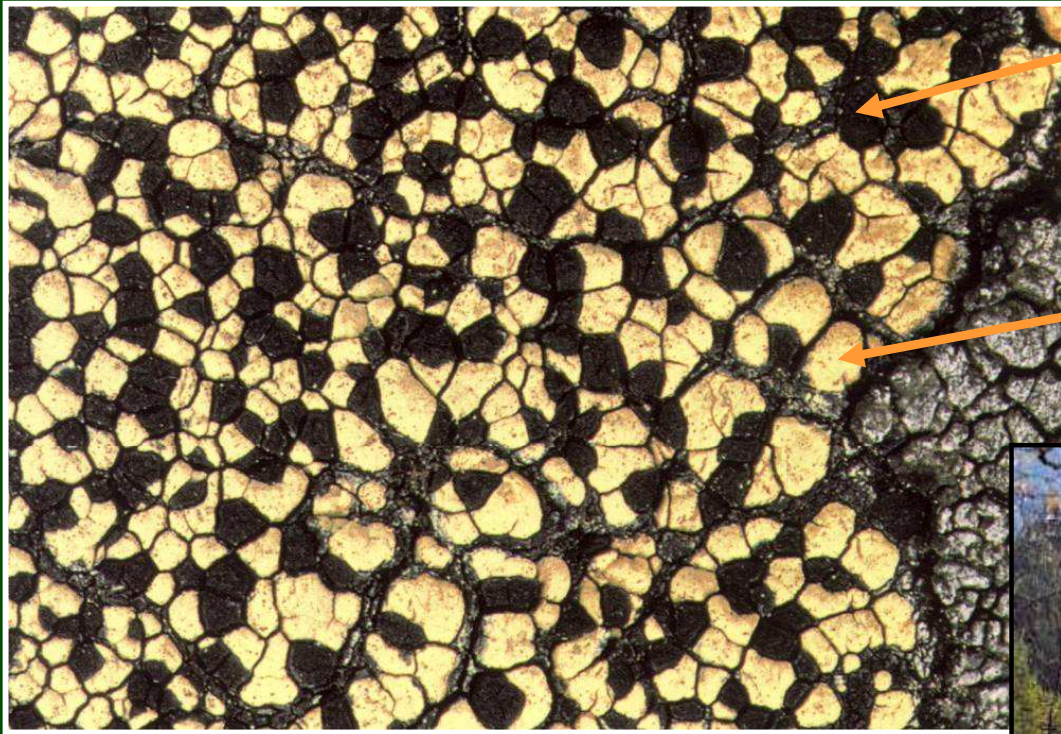
Výskyt: na mechatých skalách, trouchnivějícím dřevě, bázích stromů i na holé lesní půdě či na vřesovištích a rašeliništích; velmi hojný druh.

Baeomyces sp. – malohubka (herbářová položka)

stélka šupinkovitá, rozprostřená na substrátu
stopkatá apothecia

Rhizocarpon geographicum – mapovník zeměpisný (herbářová položka)

apothecium

žlutá aerolovitá korovitá stélka

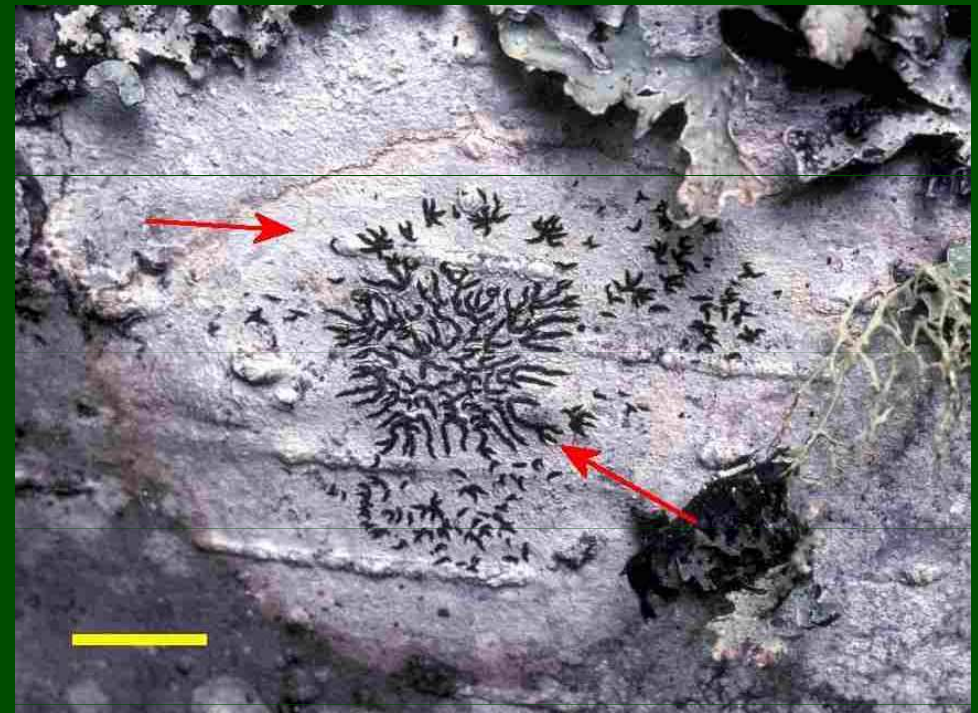
Výskyt: na silikátových skalách a balvanech, vzácněji též např. na zdech z přírodního kamene od nížin do vysokohoří; častý druh.

Sutě jsou také velmi typickým biotopem tohoto druhu

Graphis scripta – čárnička psaná (herbářová položka)

Nenápadná korovitá stéka na borce listnáčů
černá hysterothecia

Přehled pozorovaných objektů

Cladonia rangiferina (dutohlávka sobí) - keříčkovitá stélka s podecií

Pseudevernia furfuracea (větvičník slívový) - izidie

Usnea sp. (provazovka) - keříčkovitá stélka, apothecia

Hypogymnia physodes (terčovka bublinatá) - lupenitá stélka, rtovité
sorály se sorediemi

Xanthoria parietina (terčník zední) - lupenitá stélka, apothecia

Peltigera sp. (hávnatka) - lupenitá stélka, rhiziny, izidie

Cladonia fimbriata (dutohlávka třásnitá) - dimorfická stélka, podecia

Baeomyces sp. (malohubka) - apothecia

Rhizocarpon geographicum (mapovník zeměpisný) - korovitá stélka,
apothecia

Graphis scripta (čárnička psaná) - korovitá stélka, hysterothecia